

ԲԱՑԱԿԱՅՈՂ ՊԱՐՏԱՊԱՆԻ ՄՆԱՆԿՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻՆ
ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ

ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Սույն հոդվածում քննարկվում են բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթի հարուցման համար անհրաժեշտ նախադրյալներին, մասնավորապես՝ սուբյեկտային շրջանակին, փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձի հատկանիշներին, պարտապանին բացակայող պարտապան ճանաչելու պահի որոշմանը վերաբերող տեսական և գործնական հիմնախնդիրները, ինչպես նաև քննարկվում է այս հարցի վերաբերյալ ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկան:

Հեղինակը, մասնավորապես, քննարկել և պարզաբանել է փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձի հատկանիշները, արդար դատաքննության իրավունքի և սնանկության ինստիտուտի նպատակների համատեքստում պարտապանին բացակայող պարտապան համարելու պահի որոշման հետ կապված տեսական և գործնական հիմնախնդիրները, ինչպես նաև այդ հարցի վերաբերյալ ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկան:

Բանալի բառեր – սնանկություն, բացակայող պարտապան, փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձ, դատարան, ծանուցում

Սնանկության հետ կապված հարաբերությունների իրավական կարգավորումը յուրաքանչյուր պետության տնտեսության կայունության ապահովման երաշխիքներից է: Անվճարունակության մասին օրենսդրության առանցքը կազմում է սնանկության վարույթն իրականացնելու չափորոշիչների սահմանումը, որոնց միջոցով կարող են իրացվել սնանկության ինստիտուտի նպատակները:

Տեսության մեջ առանձնացվում են սնանկության ինստիտուտի հիմնական նպատակները, որոնք հանգում են բարեխիղճ պարտապանի և պարտատերերի շահերի հավասարակշռմանը:

Այսպես, Մ. Վ. Տեյուկինան առանձնացնում է սնանկության վարույթի երկու հիմնական նպատակ՝ բարեխիղճ և վճարունակ պարտապանի առողջացումը, անվճարունակ պարտապանին տնտեսական շրջանառությունից դուրս բերելը և պարտատերերի պահանջների բավարարումը¹:

Ե.Ա. Կոլինիչենկոն գտնում է, որ պարտապանի ֆինանսական առողջացումը սնանկության վարույթի անկյունաքարն է գրեթե բոլոր զար-

¹ См. у Телюкина М. В. Основы конкурсного права. М., 2004, էջ 68:

զացած իրավական համակարգերում, և, պարտատերերի պահանջների արդարացի բավարարումից զատ, ոչ պակաս կարևոր նշանակություն ունի նաև վճարունակ պարտապանի գործունեության վերականգնումը²:

Ե. Գ. Դորոխինի կարծիքով՝ սնանկության իրավական կարգավորման հիմնական նպատակը այնպիսի կարգավորումների սահմանումն է, որոնք հնարավորություն են տալիս առավելագույնս բավարարելու պարտատերերի պահանջները հերթականության և համամասնության սկզբունքների հիման վրա, իսկ պարտապանի գործունեության վերականգնումը ֆակուլտատիվ նպատակ է, և եթե պարտատերերի պահանջները կարող են բավարարվել պարտապանի առողջացման միջոցով, ապա նման նպատակ սնանկության վարույթը ևս կարող է հետապնդել, իսկ եթե ոչ, ապա սնանկության վարույթը նման նպատակ չպետք է հետապնդի³:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2008 թվականի փետրվարի 25-ի թիվ ՄԴՈ-735 որոշմամբ⁴ արձանագրել է, որ սնանկության ինստիտուտի նպատակն է հնարավորություն տալ բարեխիղճ և պարտաճանաչ պարտապանին վերականգնելու իր բնականոն գործունեությունը, հաղթահարելու ֆինանսական դժվարությունները, ինչպես նաև ապահովելու անվճարունակ կազմակերպությունների վերակառուցումը և ֆինանսական վերակազմակերպումը, վերականգնելու նրա կենսունակությունը և միևնույն ժամանակ ապահովելու պարտատերերի շահերի պաշտպանությունը:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը 2021 թվականի ապրիլի 12-ի թիվ ՄԴՈ-954 որոշմամբ արձանագրել է հետևյալը. «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի վերլուծությունը վկայում է, որ օրենքն ուղղված է ընկերության պարտատերերի շահերի պաշտպանությանը, որը դրսևորվում է, նախևառաջ, անբարենպաստ ֆինանսական դրություն ունեցող ընկերությունների ֆինանսական առողջացմամբ, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ ընկերության գույքի հաշվին ընկերության պարտատերերի պահանջների բավարարմամբ»⁵:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը թիվ ԵՄԴ/0049/04/15 քաղաքացիական գործով 07.04.2017 թվականի որոշմամբ արձանագրել է, որ անձին սնանկ ճանաչելու նպատակը քաղաքացիական շրջանառության կայունության ապահովումն է՝ այդ շրջանառության անվճարունակ մասնակիցներին ֆինանսապես առողջացնելու կամ նրանց քաղաքացիական շրջանառությունից դուրս մղելու նպատակով, որպեսզի վերջին-

² Տե՛ս **Колениченко Е. А.** Защита интересов неплатежеспособного должника при банкротстве: сравнительно-правовой анализ. М., 2001, էջ 13:

³ Տե՛ս **Дорохина Е. Г.** Правовое регулирование управления в системе банкротства. Подготовлено для системы Консультант Плюс, 2009, էջ 34, <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=CMB&n=16145#10auE5TGLRHqsrqi>

⁴ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2008.03.05/14(604), Հոդ.187:

⁵ ՀՀՊՏ 2011.04.20/22(825), Հոդ.427:

ներիս անվճարունակության հետևանքով չտոնահարվեն նաև քաղաքացիական շրջանառության մնացած մասնակիցների շահերը: ՀՀ վճռաբեկ դատարանը հարկ է համարել հավելել, որ պարտապանին սնանկ ճանաչելը պարտավորությունը ոչ պատշաճ կատարած պարտապանի նկատմամբ դատական այնպիսի միջամտություն է, որի պայմաններում սահմանափակվում է պարտապանի գործողությունների շրջանակը մինչև սնանկության վարույթի ավարտը, որպիսի կարգավորման նպատակը պարտապանի և պարտատերերի շահերի հավասարակշռությունն ապահովելն է:

Ամփոփելով տեսության մեջ և իրավակիրառ պրակտիկայում սնանկության ինստիտուտի նպատակների վերաբերյալ արտահայտված տեսակետները կարող ենք նշել, որ սնանկությունը պարտապանի և պարտատերերի շահերի հավասարակշռման համատեքստում հետապնդում է երկու փոխակապցված նպատակներ.

- Բարեխիղճ և վճարունակ պարտապանի առողջացումը և բնականոն գործունեության վերականգնումը,
- Պարտատերերի պահանջների առավելագույնս բավարարումը՝ օրենքով սահմանված հերթականությամբ և համամասնությամբ:

Բնականաբար, սնանկության ինստիտուտի նշված նպատակները պետք է դրվեն սնանկության վարույթը կարգավորող օրենսդրության հիմքում, ինչպես նաև նախատեսվեն արդյունավետ և գործուն մեխանիզմներ այդ նպատակներին հասնելու համար:

Այդ համատեքստում ուշադրության է արժանի սնանկության պարզեցված ընթացակարգ համարվող բացակայող պարտապանի սնանկությունը, քանի որ այդ վարույթը մինչև վճռահատության փուլը, ըստ էության, իրականացվում է առանց պարտապանի մասնակցության:

Նշված հանգամանքը պայմանավորված է նաև անձի արդար դատաքննության իրավունքի ապահովման անհրաժեշտությամբ:

Այսպես, «Սնանկության մասին» ՀՀ օրենքի⁶ (այսուհետ նաև՝ Օրենք) «Բացակայող պարտապանի սնանկությունը» վերտառությամբ 103-րդ հոդվածի համաձայն.

«1. Եթե ֆիզիկական անձ պարտապանը, փաստացի իր գործունեությունը դադարեցրած անհատ ձեռնարկատեր պարտապանը կամ իրավաբանական անձ պարտապանի ղեկավարը բացակայում են, և նրանց գտնվելու (բնակության) վայրը բացահայտել հնարավոր չէ (այսուհետ՝ բացակայող պարտապան), ապա դատարանն իր նախաձեռնությամբ հետախուզում է հայտարարում պարտապանի (պարտապանի ղեկավարի) և նրա գույքի, ինչպես նաև հաշվապահական և այլ փաստաթղթերի նկատմամբ:

2. Բացակայող պարտապանի նկատմամբ հայտարարված հետախուզման վարույթի ավարտից հետո, եթե չի հայտնաբերվում պարտա-

⁶ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2007/ 7 (531), 31.01.07, հոդ. 139:

պանի որևէ ներկայացուցիչ, ապա դատարանը ծանուցում է բացակայող պարտապանին նրա վերջին հայտնի՝ գտնվելու կամ բնակության վայրի հասցեով: Նշված հասցեով ծանուցումը բավարար է գործի վարույթը շարունակելու համար:

3. Եթե ծանուցումն ուղարկելուց հետո՝ 9 օրվա ընթացքում, պարտապանը գրավոր չի վիճարկում իր սնանկությունը, ապա վիճարկելու ժամկետն ավարտվելուց հետո՝ եռօրյա ժամկետում, դատավորն առանց դատական նիստ հրավիրելու վճիռ է կայացնում բացակայող պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին՝ սույն օրենքի 3-րդ հոդվածի երկրորդ մասով նախատեսված հատկանիշների առկայության դեպքում:

4. Բացակայող պարտապանի և (կամ) նրա գույքի հայտնաբերման դեպքում կառավարչի միջնորդությամբ դատարանը կարող է որոշում կայացնել՝ սնանկության պարզեցված ընթացակարգի դադարեցման և սույն օրենքով նախատեսված սնանկության ընդհանուր ընթացակարգերին անցնելու մասին»:

Բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթի առանձնահատկությունները և այդ վարույթի շրջանակներում առաջացող խնդիրները վեր հանելու համար անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել հիշյալ հոդվածով սահմանված վավերապայմանները, պարտապանին բացակայող ճանաչելու համար անհրաժեշտ իրավաբանական փաստերը և պարտապանի իրավական պաշտպանության գործիքակազմի արդյունավետությունը, այդ թվում՝ իրավակիրառ պրակտիկայում Օրենքի 103-րդ հոդվածին տրված մեկնաբանման համատեքստում:

Այսպես, Օրենքի 103-րդ հոդվածում բացակայող պարտապանի անվճարունակության հատուկ հատկանիշներ առանձնացված չեն, և նույն հոդվածի 3-րդ մասում հղում է կատարվում Օրենքի 3-րդ հոդվածին, ուստի բացակայող պարտապանի նկատմամբ սնանկության վարույթ հարուցելու համար անհրաժեշտ նախապայման է, որ պարտապանը բավարարի Օրենքի 3-րդ հոդվածով սահմանված անվճարունակության հատկանիշները:

Այսինքն՝ սնանկության վարույթի հարուցման համար անհրաժեշտ նյութաիրավական հիմքը հավասարապես տարածվում է նաև բացակայող պարտապանի նկատմամբ:

Ուստի կարող ենք եզրակացնել, որ բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթի առանձնահատկությունները զուտ ընթացակարգային բնույթի են՝ կապված պարտապանին ծանուցելու, առարկություններ ներկայացնելու և սնանկ ճանաչելու մասին վճիռ կայացնելու ժամկետների հետ:

Օրենքի 103-րդ հոդվածի 1-ին մասից բխում է, որ Օրենքի իմաստով բացակայող պարտապան պետք է համարել՝

1. ֆիզիկական անձ պարտապանին, որը բացակայում է, և նրա

բնակության վայրը բացահայտել հնարավոր չէ⁷,

2. փաստացի իր գործունեությունը դադարեցրած անհատ ձեռնարկատեր պարտապանը, որը բացակայում է, և նրա բնակության կամ գտնվելու վայրը բացահայտել հնարավոր չէ,

3. փաստացի իր գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձ պարտապանի ղեկավարը բացակայում է, և վերջինիս բնակության կամ գտնվելու վայրը բացահայտել հնարավոր չէ:

Իրավաբանական գրականությունում փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձին բացակայող պարտապան ճանաչելու հարցում առկա են իրարամերժ մոտեցումներ:

Այսպես, առաջին տեսակետի համաձայն՝ փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձին բացակայող պարտապան համարելու անհրաժեշտ նախապայմաններ են դիտարկվում կա՛մ իրավաբանական անձի գտնվելու վայրը, կա՛մ վերջինիս կառավարման մարմինների փաստացի գտնվելու վայրը բացահայտելու անհնարինությունը⁸:

Մեկ այլ մոտեցման համաձայն՝ իրավաբանական անձի գտնվելու վայրը բացահայտելու անհնարինության դեպք գործնականում հնարավոր չէ, քանի որ իրավաբանական անձի գտնվելու վայրը արձանագրվում է տվյալ իրավաբանական անձի հիմնադիր փաստաթղթերում և իրավաբանական անձանց ռեգիստրում⁹:

Գտնում ենք, որ առաջին մոտեցումը կարող ենք մասնակի համարել հիմնավոր՝ հետևյալ հանգամանքների հաշվառմամբ.

1. Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի¹⁰ (այսուհետ նաև՝ Օրենսգիրք) 55-րդ հոդվածի 2-րդ կետի համաձայն՝ իրավաբանական անձի կանոնադրությամբ սահմանվում են իրավաբանական անձի անվանումը, նրա գտնվելու վայրը, ինչպես նաև պարունակվում են համապատասխան տեսակի իրավաբանական անձանց համար՝ Օրենսգրքով և (կամ) օրենքով նախատեսված այլ տեղեկություններ:

2. Օրենսգրքի 59-րդ հոդվածի համաձայն՝ իրավաբանական անձի գտնվելու վայրը նրա մշտական գործող մարմնի գտնվելու վայրն է:

3. «Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման, իրավա-

⁷ Հարկ է նշել, որ Օրենքի այս ձևակերպումն այնքան էլ հաջողված չէ, քանի որ միանշանակ չի ընկալվում օրենսդրի այն միտքը, թե ինչ պետք է հասկանալ «ֆիզիկական անձ պարտապանը բացակայում է» ձևակերպման ներքո. ինչպե՞ս է արձանագրվում վերջինիս բացակայելու փաստը՝ փաստացի բնակության վայրում չգտնվելով, ծանուցագրերը չստանալով, թե՞ այլ եղանակով: Գտնում ենք, որ ֆիզիկական անձ բացակայող պարտապանն այն անձն է, որը բացակայում է իր մշտական բնակության վայրից, և նրա բնակության կամ գտնվելու այլ վայրը բացահայտել հնարավոր չէ:

⁸ Տե՛ս **Свирин Ю.А.** Конкурсное право. М.: Багира-2, 2006:

⁹ Տե՛ս **Акинфиева В.В.** Особенности банкротства отсутствующего должника // Шестой Пермский конгресс ученых-юристов (г. Пермь, 16–17 октября 2015 г.): Избранные материалы / В.В. Акинфиева, А.А. Ананьева, С.И. Афанасьева и др.; Отв. ред. В.Г. Голубцов, О.А. Кузнецова. М.: Статут, 2016:

¹⁰ Տե՛ս ՀՀՊՏ 1998/17 (50), 10.08.98:

բանական անձանց առանձնացված ստորաբաժանումների, հիմնարկների և անհատ ձեռնարկատերերի պետական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքի¹¹ 26-րդ հոդվածի 1-ին մասի 15-րդ կետի համաձայն.

«Իրավաբանական անձանց պետական գրանցման գրանցամատյանում գրառվում են հետևյալ տեղեկությունները.

(...)

15) Իրավաբանական անձի գտնվելու վայրը (փոստային հասցեն)»:

Վերը նշված իրավանորմերի համակարգային վերլուծությունից բխում է, որ իրավաբանական անձի գտնվելու վայրը բացահայտելու անհնարինություն գործնականում առաջանալ չի կարող:

Միևնույն ժամանակ, իրավաբանական անձին բացակայող պարտապան ճանաչելու համար էական նշանակություն ունեն երեք վավերապայմաններ, որոնց միաժամանակյա առկայությունը պարտադիր է:

Մասնավորապես, իրավաբանական անձը կարող է ճանաչվել բացակայող պարտապան միայն, եթե

- փաստացի դադարեցրել է իր գործունեությունը,
- իրավաբանական անձ պարտապանի ղեկավարը բացակայում է,
- վերջինիս բնակության կամ գտնվելու վայրը բացահայտել

հնարավոր չէ:

Այսպիսով, օրենսդիրը իրավաբանական անձին բացակայող պարտապան ճանաչելու համար էական է համարել ոչ թե վերջինիս գտնվելու վայրը բացահայտելու անհնարինությունը, այլ այդ իրավաբանական անձի ղեկավարի գտնվելու վայրը բացահայտելու անհնարինությունը:

Ընդ որում, իրավական արժևորման է ենթակա նաև Օրենքի 103-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիայում օգտագործվող «փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձ» եզրույթը, քանի որ օրենսդիրը բացակայող պարտապան ճանաչելու հնարավորություն է սահմանել բացառապես փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձի համար:

Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության մեջ բացակայում են իրավաբանական անձի փաստացի գործունեությունը դադարած լինելու վերաբերյալ առանձին իրավակարգավորումները և չափանիշները, սակայն առանձին իրավական ակտերի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս առանձնացնել փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձի հիմնական հատկանիշները, որոնք, սակայն, ամբողջական չեն:

Այսպես, «2008 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ հարկային հաշվետվություններ չներկայացրած կազմակերպությունները լուծարելու և անհատ ձեռնարկատերերին պետական հաշվառումից հանելու

¹¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2001/14 (146), 18.05.01, հոդ. 331:

մասին» ՀՀ օրենքի¹² 1-ին հոդվածի համաձայն՝ նշված օրենքը տարածվել է այն կազմակերպությունների և անհատ ձեռներեցների վրա, որոնք 2008 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ հարկային օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հարկային մարմին չեն ներկայացրել որևէ հաշվետվություն, հաշվարկ կամ հայտարարագիր և հարկային մարմնում առկա փաստաթղթերի համաձայն չունեն գույք ու հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների գծով պարտավորություններ կամ «ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն չեն վերագրանցվել, չունեն գույք և հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների գծով հարկային պարտավորություններ:

«Հարկային հաշվետվություններ չներկայացրած կազմակերպությունները լուծարելու և անհատ ձեռնարկատերերին պետական հաշվառումից հանելու մասին» ՀՀ օրենքի¹³ 1-ին հոդվածի համաձայն՝ օրենքը տարածվել է այն կազմակերպությունների և անհատ ձեռնարկատերերի վրա, որոնք 2013 թվականի հունվարի 1-ից մինչև 2017 թվականի հունվարի 1-ը հարկային մարմին չեն ներկայացրել որևէ հաշվետվություն, հաշվարկ կամ հայտարարագիր, հարկային մարմնում առկա տեղեկություններով չունեն գույք (անհատ ձեռնարկատիրոջ մասով՝ անհատ ձեռնարկատիրոջ անունով հաշվառված) և 2017 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների գծով չունեն պարտավորություններ կամ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն չեն վերագրանցվել:

Այսպիսով, թեև հիշյալ օրենքները կարգավորում են խիստ որոշակի իրավահարաբերություններ, այնուամենայնիվ դրանց ուսումնասիրության արդյունքում հնարավոր է վեր հանել փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձի առանձին հատկանիշներ:

Մասնավորապես, դրանք են հարկային մարմնում առկա տեղեկությունների համաձայն գույք կամ հարկային մարմնի կողմից վերահսկվող եկամուտների գծով պարտավորությունների բացակայությունը կամ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով հարկային մարմին որևէ հաշվետվություն, հաշվարկ կամ հայտարարագիր չներկայացնելը կամ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 6-րդ հոդվածի համաձայն չվերագրանցվելը:

Այսպիսով, կարող ենք փաստել, որ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձի հատկանիշները պայմանավորված են բացառա-

¹² Տե՛ս ՀՀՊՏ 2011/39 (842), 24.06.11, հոդ. 920:

¹³ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2016/95 (1275)1, 30.12.16, հոդ. 1228.43:

պես հարկային օրենսդրությամբ սահմանված պարտականությունները չկատարելու և հարկային մարմնում առկա տեղեկություններով գույք չունենալու հանգամանքներով:

Ինչպես իրավացիորեն նշում է Ա. Սողոմոնյանը, միայն նշված հանգամանքները բավարար չեն իրավաբանական անձին փաստացի գործունեությունը դադարած համարելու համար, այլ անհրաժեշտ է նաև, որ տվյալ իրավաբանական անձը առնվազն մեկ տարվա ընթացքում թեկուզ մեկ բանկային հաշվով գործարքներ կատարած չլինի¹⁴:

Նշված հարցը քննարկման առարկա է դարձել նաև Ռուսաստանի Դաշնության իրավակիրառ պրակտիկայում:

Մասնավորապես, Ռուսաստանի Դաշնության Բարձրագույն արբիտրաժային դատարանի պլենումի 2006 թվականի դեկտեմբերի 20-ի թիվ 67 որոշմամբ արձանագրվել է, որ իրավաբանական անձը, որը իրավաբանական անձանց գրանցող մարմնի համապատասխան որոշման ընդունման պահից 12 ամսվա ընթացքում չի ներկայացրել օրենսդրությամբ պահանջված հաշվետվությունները և չի իրականացրել որևէ գործարք որևէ բանկային հաշվով, համարվում է փաստացի գործունեությունը դադարեցրած¹⁵:

Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ փաստացի գործունեությունը դադարեցրած իրավաբանական անձին բացակայող պարտապան ճանաչելու համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է հաստատել իրավաբանական անձի փաստացի գործունեության դադարած լինելը, որը կարող է հավաստվել հետևյալ չափանիշներով՝

- իրավաբանական անձը պետական ռեզիստրում գրանցման պահից 12 ամսվա ընթացքում չի ներկայացրել ՀՀ օրենսդրությամբ պահանջվող հաշվետվությունները, հայտարարագրերը, այդ թվում՝ հարկային մարմնին ներկայացվող,

- իրավաբանական անձը պետական ռեզիստրում գրանցման պահից 12 ամսվա ընթացքում չի իրականացրել որևէ գործարք որևէ բանկային հաշվով,

- իրավաբանական անձն իր գործունեության ընթացքում իրար հաջորդող անընդմեջ 12 ամսվա ընթացքում չի ներկայացրել ՀՀ օրենսդրությամբ պահանջվող հաշվետվությունները, հայտարարագրերը, այդ թվում՝ հարկային մարմնին ներկայացվող, և չի իրականացրել որևէ գործարք որևէ բանկային հաշվով:

¹⁴ Տե՛ս Ա. Սողոմոնյան, Տնտեսական ընկերությունների լուծարման իրավական կարգավորման հիմնահարցերը ՀՀ-ում, ատենախոսություն իրավաբանական գիտությունների թեկնածուի հայցման համար, ԵՊՀ, Եր., 2021, էջ 44-50:

¹⁵ Տե՛ս Постановления Пленума ВАС РФ от 20 декабря 2006 г. № 67 (ред. от 15 февраля 2013 г.) «О некоторых вопросах практики применения положений законодательства о банкротстве отсутствующих должников и прекращения действующих юридических лиц» в соответствии со ст. 21.1 Федерального закона от 8 августа 2001 г. № 129-ФЗ «О государственной регистрации юридических лиц и индивидуальных предпринимателей», СЗ РФ. 2001, № 33 (ч. I). Ст. 3431:

Օրենքի 103-րդ հոդվածով նախատեսված գործիքակազմը կիրառելու համար կարևոր նախապայման է պարտապանին բացակայող պարտապան ճանաչելու պահի որոշումը, որն ուղղակիորեն փոխկապակցված է անձի արդար դատաքննության իրավունքի, քաղաքացական դատավարությունում մրցակցության և իրավահավասարության սկզբունքերի ապահովման պետության պարտականության հետ:

Հատկանշական է, որ հիշյալ հոդվածը չի սահմանում պարտապանին բացակայող ճանաչելու պահի որոշման որևէ նախապայման, փոխարենը նախատեսում է, որ եթե պարտապանը բացակայող պարտապան է (պարտապանը բացակայում է, և վերջինիս բնակության կամ գտնվելու վայրը բացահայտել հնարավոր չէ), ապա դատարանն իր նախաձեռնությամբ հետախուզում է հայտարարում պարտապանի (պարտապանի ղեկավարի) և նրա գույքի, ինչպես նաև հաշվապահական և այլ փաստաթղթերի նկատմամբ:

Այսինքն՝ Օրենքը չի պատասխանում այն հարցին, թե ինչպիսի գործիքակազմի կիրառմամբ է հնարավոր հաստատել պարտապանի բացակայող պարտապան հանդիսանալը (պարտապանի բացակայելը և վերջինիս բնակության կամ գտնվելու վայրը բացահայտելու անհնարիությունը):

Այսպիսով, բացակայող պարտապանի սնանկության ինստիտուտի նպատակների իրացման, սնանկության վարույթի արդյունավետության ու պարտատիրոջ և պարտապանի շահերի ողջամիտ հավասարակշռման, քաղաքացիական դատավարությունում մրցակցության ապահովման տեսանկյունից էական նշանակություն ունի այն հարցը պարզելը, թե որ պահից պետք է պարտապանին համարել բացակայող պարտապան և կիրառել Օրենքի 103-րդ հոդվածի կարգավորումները:

Օրենքի 103-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիայից բխում է, որ դատարանի կողմից սեփական նախաձեռնությամբ պարտապանի և/կամ նրա գույքի նկատմամբ հետախուզում հայտարարելու համար անհրաժեշտ նախապայման են պարտապանի բացակայությունը և նրա գտնվելու վայրն անհայտ լինելը:

Միայն այդ երկու նախապայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում դատարանը կարող է սեփական նախաձեռնությամբ ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ բացակայող պարտապանի նկատմամբ հայտարարված հետախուզման վարույթի ավարտից հետո եթե չի հայտնաբերվում պարտապանի որևէ ներկայացուցիչ, ապա դատարանը ծանուցում է բացակայող պարտապանին նրա վերջին հայտնի՝ գտնվելու կամ բնակության վայրի հասցեով: Նշված հասցեով ծանուցումը բավարար է գործի վարույթը շարունակելու համար:

Նշված իրավանորմի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ գործի վարույթը կարող է շարունակվել, եթե կատարողական վարույթն ավարտվում է անարդյունք, և դատարանը ծանուցում է պարտապանին նրա

վերջին հայտնի բնակության վայրի հասցեով:

Օրենքի 103-րդ հոդվածը չի նախատեսում, թե ծանուցման ինչպիսի միջոցների կիրառմամբ պետք է պարզել պարտապանի՝ բացակայող պարտապան լինելը, այդ թվում չի սահմանում, որ մեկ անգամ դիմողի կողմից դիմումում որպես պարտապանի հասցե նշված հասցեով ծանուցելը և պարտապանին չհայտնաբերելը Օրենքի 103-րդ հոդվածի կիրառման բավարար նախապայման են:

Միևնույն ժամանակ, Օրենքի 103-րդ հոդվածը սահմանում է էական նշանակություն ունեցող պայման. «(...) և նրանց գտնվելու (բնակության) վայրը բացահայտել հնարավոր չէ», այսինքն՝ սնանկության դատարանը պետք է ձեռնարկի օրենքով նախատեսված բոլոր հնարավոր միջոցները պարտապանի գտնվելու վայրը բացահայտելու համար, որից հետո նոր կարող է անցում կատարել Օրենքի 103-րդ հոդվածի կանոնների կիրառմանը:

Պարտապանին բացակայող ճանաչելու հարցում էական նշանակություն ունի ծանուցման ինստիտուտը, քանի որ դատարանը սնանկ ճանաչելու մասին դիմումը վարույթ ընդունելուց հետո այն պետք է ուղարկի պարտապանին, իսկ ծանուցումները պետք է իրականացվեն այնպես, որ պարտապանը փաստացի տեղեկացվի իր նկատմամբ սկսված գործընթացի վերաբերյալ:

Դատավարության մասնակիցներին պատշաճ ձևով ծանուցելու պարտականությունը հիմնաքարային նշանակություն ունի արդար դատաքննության իրավունքի, կողմերի իրավահավասարության և մրցակցության սկզբունքների երաշխավորման համար:

Միայն իր վերաբերյալ գործի մասին պատշաճ ծանուցված անձը կարող է արդյունավետորեն պաշտպանել իր իրավունքները:

Հատկապես բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ պարտապանին բացակայող պարտապան ճանաչելու պահի որոշումն ունի առանցքային նշանակություն, քանի որ ուղղակիորեն փոխկապակցված է պատշաճ ծանուցման ապահովման հետ:

Դատական ծանուցման ինստիտուտի կարևորությունը պայմանավորված է ինչպես օրինականության, դիսպոզիտիվության, մրցակցության և իրավահավասարության սկզբունքների, այնպես էլ դատական իշխանության թափանցիկության ապահովման տեսանկյունից¹⁶: Դատավարության մասնակիցների պատշաճ ծանուցումը համարվում է նաև դատավարական հանրային կարգի բաղկացուցիչներից մեկը¹⁷:

Դատավարության մասնակիցներին ծանուցելը դիտարկվում է նաև որպես իրավաբանական փաստ, որը հնարավորություն է տալիս դա-

¹⁶ Տե՛ս **Спицин И.Н.** Проблемы транспарентности в гражданском и арбитражном процессе: автореф. дис. канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2011, էջ 10-11:

¹⁷ Տե՛ս **Крохалев С.В.** Категория публичного порядка в международном гражданском процессе. СПб., 2006, էջ 287:

տարանին կատարելու այս կամ այն դատավարական գործողությունը¹⁸:

Այսպիսով, պարտապանին բացակայող պարտապանի դիտարկելու (նրա բացակայությունը և գտնվելու վայրը բացահայտելու անհնարիությունը հաստատելու) համար էական նշանակություն ունի այն հանգամանքը, թե ինչպիսի միջոցներ է ձեռնարկել դատարանը վերը նշված հանգամանքները պարզելու համար:

Այսպես, Օրենքի 1-ին հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ սնանկության գործերի վարումն իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով¹⁹ (այսուհետ նաև՝ ՔԴՕ) և Օրենքով սահմանված կարգով:

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ եթե Օրենքով սահմանված են այլ կանոններ, քան Օրենսգրքով, ապա սնանկության գործի քննությունն իրականացվում է Օրենքով սահմանված կանոններով:

Այսինքն՝ ՔԴՕ-ի կիրառությունը սնանկության գործերով բացառվում է միայն այն դեպքում, երբ Օրենքով առկա են համապատասխան կարգավորումներ:

Բացակայող պարտապանի սնանկության առանձնահատկությունն այն է, որ պարտապանը բացակայող կարող է համարվել միայն այն դեպքում, երբ վերջինս փաստացի բացակայում է իր մշտական բնակության կամ գտնվելու վայրից, և փորձ է կատարվել բացահայտելու վերջինիս այլ բնակության կամ գտնվելու վայրը, սակայն այդ փորձերն արդյունք չեն տվել:

Օրենքի 17-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ հարկադրված սնանկության վերաբերյալ դիմումը վարույթ ընդունելու հաջորդ օրը դատարանը պարտապանին է ուղարկում դիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը՝ կցելով դիմումի և դիմումին կից ներկայացված փաստաթղթերի պատճենները:

Օրենքը չի նախատեսում պարտապանին ծանուցելու որևէ կարգ, ինչը նշանակում է, որ դատարանը դիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումը պետք է պարտապանին ուղարկի Օրենսգրքով սահմանված ծանուցման եղանակներով:

ՔԴՕ 95-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատական ծանուցագիրն ուղարկվում է դատավարության մասնակցի նշած հասցեով (ծանուցման հասցե):

Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ ֆիզիկական անձի դեպքում դատական ծանուցագիրը պետք է հանձնվի անձամբ հասցեատիրոջը կամ հասցեատիրոջ ծանուցման (հաշվառման) հասցեում նրա հետ համատեղ բնակվող կամ այդ հասցեում աշխատող չափահաս անձին, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ նշված անձը գործի քննությանը

¹⁸ Տե՛ս *Дергачев С.А.* Юридический и фактический адрес юридического лица: проблемы надлежащего извещения // Вестник Высшего Арбитражного Суда РФ. 2008. март. № 3 (184), էջ 17:

¹⁹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2018/16 (1374), 05.03.18, հոդ. 208:

մասնակցում է որպես հակադիր շահեր ունեցող կողմ:

Նույն հոդվածի 5-րդ մասի 1-ին կետի համաձայն՝ եթե դատավարության մասնակիցը հրաժարվել է ստանալ ծանուցագիրը, կամ նրա հայտնած հասցեով ուղարկված ծանուցագիրը վերադարձվել է դատարան, կամ ուղարկելու օրվանից երկշաբաթյա ժամկետում դատարանը չի ստացել հետադարձ ծանուցումը (ծանուցման մասին անդորրագիրը), կամ դատավարության մասնակցի հասցեն անհայտ է, ապա դատարանը դատական ծանուցագիրը ուղարկում է՝ ֆիզիկական անձի դեպքում՝ այդ անձի հաշվառման, աշխատանքի վայրի հայտնի հասցեներով և անձի վերջին հայտնի բնակության վայրի համապատասխան համայնքի կամ վարչական շրջանի ղեկավարին, իսկ գործի նյութերում ֆիզիկական անձի այլ հասցեների, այդ թվում՝ էլեկտրոնային փոստի վերաբերյալ տվյալների առկայության դեպքում՝ նաև այդ հասցեներով:

Նույն հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ նույն հոդվածի 5-րդ մասով սահմանված գործողությունները կատարելու հետ միաժամանակ դատական ծանուցագիրը տեղադրվում է Հայաստանի Հանրապետության հրապարակային ծանուցումների պաշտոնական ինտերնետային կայքում: Մույն մասով նախատեսված գործողությունները կատարելուց հետո 15-րդ օրն անձը համարվում է ծանուցված:

Արդյունքում, որպեսզի դատարանը հավաստիանա առ այն, որ պարտապանը բացակայում է, և նրա գտնվելու վայրը հնարավոր չէ բացահայտել, պետք է ձեռնարկի ՔԴՕ 95-րդ հոդվածով սահմանված միջոցները:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը իր մի շարք որոշումներով (ՄԴՈ-652, ՄԴՈ-690, ՄԴՈ-719, ՄԴՈ-765, ՄԴՈ-844, ՄԴՈ-873, ՄԴՈ-890, ՄԴՈ-932, ՄԴՈ-942, ՄԴՈ-1037, ՄԴՈ-1052, ՄԴՈ-1115, ՄԴՈ-1127, ՄԴՈ-1190, ՄԴՈ-1192, ՄԴՈ-1196, ՄԴՈ-1197, ՄԴՈ-1220, ՄԴՈ-1222, ՄԴՈ-1257, ՄԴՈ-1315) հանգամանորեն անդրադարձել է արդարադատության մատչելիության, արդար և արդյունավետ դատաքննության իրավունքների երաշխավորման սահմանադրական իրավաչափության խնդիրներին՝ դրանք դիտարկելով որպես դատական պաշտպանության իրավունքի անհրաժեշտ բաղադրատարրեր՝ հավասարապես ընդգծելով դրանց կարևորությունը դատաընթացակարգային բնագավառներում:

Մասնավորապես, Սահմանադրական դատարանը վերթվարկյալ որոշումներով կարևորել է իրավակարգավորման մի շարք սկզբունքներ, որոնք, ընդհանուր առմամբ, հանգում են հետևյալին.

- դատավարական որևէ առանձնահատկություն կամ ընթացակարգ չի կարող խոչընդոտել կամ կանխել դատարան դիմելու իրավունքի արդյունավետ իրացման հնարավորությունը, իմաստազրկել ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված դատական պաշտպանության իրավունքը կամ դրա իրացման արգելք հանդիսանալ,

- ընթացակարգային որևէ առանձնահատկություն չի կարող մեկնաբանվել որպես ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված դատարա-

նի մատչելիության իրավունքի սահմանափակման հիմնավորում,

- դատարանի (արդարադատության) մատչելիությունը կարող է ունենալ որոշակի սահմանափակումներ, որոնք չպետք է խաթարեն այդ իրավունքի բուն էությունը,

- դատարան դիմելիս անձը չպետք է ծանրաբեռնվի ավելորդ ձևական պահանջներով:

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանն իր բազմաթիվ որոշումներով անդրադարձել է պատշաճ ծանուցման ինստիտուտին, դրանով պայմանավորված՝ կողմերի մրցակցության և իրավահավասարության սկզբունքների ապահովման անհրաժեշտությանը՝ նշելով, որ ցանկացած դեպքում դատարանը պետք է կատարի դատավարության մասնակիցներին դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին իրազեկելուն ուղղված ակտիվ գործողություններ և պետք է ձեռնարկի օրենսդրությամբ նախատեսված՝ կոնկրետ իրավիճակում հնարավոր բոլոր ծանուցման միջոցները և եղանակները²⁰:

Հարկ է նշել, որ այս հարցի վերաբերյալ ձևավորվել է հակասական իրավակիրառ պրակտիկա:

Այսպես, բացակայող պարտապանի սնանկության գործերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դեպքերի մեծամասնությունում դատարանը սնանկ ճանաչելու մասին դիմումը վարույթ ընդունելու մասին որոշումն ուղարկելով պարտապանի՝ սնանկ ճանաչելու մասին դիմումում նշված հասցեով և որոշումը պարտապանի կողմից չստանալու հարցում հավաստիանալով՝ միանգամից անցում է կատարում Օրենքի 103-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հետախուզում հայտարարելու գործիքի կիրառմանը:

Որոշ դեպքերում դատարանը ծանուցելու գործողությունը նույն հասցեներով կատարում է կրկին և դրանից հետո հայտարարում հետախուզում:

Առանձին դեպքերում դատարանը կիրառում է ՔԴՕ 95-րդ հոդվածով սահմանված ծանուցման կառուցակարգերը և դրանից հետո անցում է կատարում հետախուզում հայտարարելու գործիքակազմի կիրառմանը:

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանն իր մի շարք որոշումներում անդրադարձել է բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթի առանձնահատկություններին, այդ թվում՝ պարտապանին ծանուցելու միջոցների պատշաճությանը:

²⁰ Տե՛ս օրինակ՝ Վերգուշ Վարդանյանն ընդդեմ Եղիշ Թորոսյանի, Արամայիս Օհանջանյանի և Միշա Գրիգորյանի թիվ 3-19(ՎԴ) քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 01.02.2008 թվականի, ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունն ընդդեմ «Ռամզես» ՍՊԸ-ի թիվ ԵՇԴ/0883/02/10 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 29.07.2011 թվականի, Լիլիթ Գևորգյանն ընդդեմ Սվետլանա Միքայելյանի թիվ ԵԷԴ/1730/02/11 քաղաքացիական գործով ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 05.04.2013 թվականի որոշումները:

Այսպես, թիվ ԵԱՔԴ/0199/04/15 քաղաքացիական գործով կայացված որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն ամրագրել է հետևյալը. «(...) Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է այն հանգամանքը, որ դատարանն Աշոտ Գրիգորյանի սնանկության վարույթի ընթացքում ձեռնարկել է «Մանկության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված միջոցները պարտապանի ծանուցումն ապահովելու նպատակով, մասնավորապես՝ պարտապանին ծանուցել է «Երևանի Քեռու փողոցի թիվ 48 տուն» հասցեով, որպիսի հասցեն նշվել է նաև պարտապանի կողմից ներկայացված վերաքննիչ բողոքում, իսկ նշված հասցեի անշարժ գույքը հանդիսացել է պարտապանի սեփականությունը: Այսինքն՝ Դատարանը ձեռնարկել է «Մանկության մասին» ՀՀ օրենքով սահմանված արդյունավետ միջոցները պարտապանի ծանուցումն ապահովելու համար, որպիսի միջոցներն արդյունք չտալու պարագայում Դատարանն անցում է կատարել սնանկ ճանաչելու հարցի լուծման պարզեցված ընթացակարգին: Հետևաբար այն պայմաններում, երբ անհնարին է եղել պարզել պարտապանի գտնվելու վայրը, Դատարանն իրավացիորեն առաջնորդվել է «Մանկության մասին» ՀՀ օրենքի 103-րդ հոդվածի 3-րդ մասով՝ վճիռ կայացնելով պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին: Վերաքննիչ դատարանը, բեկանելով Դատարանի վճիռը, հաշվի չի առել, որ վերոնշյալ հոդվածով ծանուցման և պարտապանին սնանկ ճանաչելու ընթացակարգ սահմանելն օրենսդրի կողմից ինքնանպատակ չի արվել: Նշված հոդվածով սահմանված ընթացակարգի պահպանումը բավարար է Դատարանի գործողություններն օրինական համարելու համար, ուստի արձանագրելով Դատարանի կողմից նշված հոդվածով սահմանված ընթացակարգի պահպանված լինելը՝ Վերաքննիչ դատարանը չէր կարող բեկանել Դատարանի վճիռը:

Միաժամանակ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրում է, որ վերը ներկայացված իրավիճակների համար օրենսդիրը նախատեսել է սնանկության վարույթում պարտապանի օրինական շահերի և իրավունքների պաշտպանության լրացուցիչ երաշխիք՝ հնարավորություն տալով վերջինիս «Մանկության մասին» ՀՀ օրենքի 103-րդ հոդվածի 4-րդ մասին համապատասխան իրականացնելու այն»²¹:

Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանը մեկ այլ սնանկության գործով կայացված որոշմամբ ամրագրել է հետևյալը. «Վերաքննիչ դատարանը, վերաքննիչ բողոքը մերժելով և Դատարանի վճիռն օրինական ուժի մեջ թողնելով, արձանագրել է, որ Դատարանը ձեռնարկել է բոլոր հնարավոր միջոցները՝ պարտապանի ծանուցումն ապահովելու վերաբերյալ, և այն պարագայում, երբ անհնարին է եղել պարզել պարտապանի գտնվելու վայրը, Դատարանը, «իրավացիորեն առաջնորդվելով «Մանկության մասին» ՀՀ օրենքի 103-րդ հոդվածի 3-րդ կետով, վճիռ է կայացրել պարտապանին սնանկ ճանաչելու մասին»:

²¹ ՀՀՊՏ 2018/24 (1382)1, 30.03.18:

Մինչդեռ վերը նշված դիրքորոշումների լույսի ներքո անդրադառնալով Վերաքննիչ դատարանի պատճառաբանություններին՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ Վերաքննիչ դատարանն անտեսել է այն հանգամանքը, որ Դատարանն Արմեն Ստամբուլցյանի սնանկության վարույթի ընթացքում, անցում կատարելով սնանկ ճանաչելու հարցի լուծման պարզեցված ընթացակարգին, 31.10.2014 թվականին սույն գործով սնանկության ժամանակավոր կառավարիչ Հ. Սողոմոնյանի կողմից ստացել է միջանկյալ հաշվետվություն, որում առկա է եղել տեղեկություն Արմեն Ստամբուլցյանի գտնվելու կամ բնակության վայրի վերաբերյալ, որպիսի պայմաններում Դատարանը, ելնելով յուրաքանչյուր անձի արդար դատաքննության իրավունքի ապահովման երաշխիքներից, պետք է միջոցներ ձեռնարկեր սնանկության դիմումի մասին ծանուցումն իրականացնելու նաև համաձայն հաշվետվության մեջ նշված տեղեկության:

Նման պայմաններում Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ դատավարության մասնակից պարտապանը սույն գործի առկայության մասին որևէ ձևով տեղեկացված չի եղել, չի ստացել որևէ ծանուցում, հետևաբար տեղյակ չի եղել կայացված դատական ակտի մասին, ինչի արդյունքում հնարավորություն չի ունեցել իրականացնելու սնանկության վարույթում իրեն վերապահված իրավունքները»²²:

Չնայած այն հանգամանքին, որ Հայաստանի Հանրապետության վճռաբեկ դատարանն իր մի շարք որոշումներում անդրադարձել է բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթի առանձնահատկություններին, այնուամենայնիվ դրանք նս չեն նպաստել միատեսակ իրավակիրառ պրակտիկայի ձևավորմանը:

Դրա մասին են վկայում, օրինակ, Հայաստանի Հանրապետության վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի թիվ ՍնԴ/0453/04/20 սնանկության գործով 2020 թվականի դեկտեմբերի 18-ի և թիվ ՍնԴ/1883/04/20 սնանկության գործով 2021 թվականի հունիսի 16-ի որոշումները, որոնցում միևնույն փաստական հանգամանքների նկատմամբ կիրառված Օրենքի 103-րդ հոդվածին տրվել են իրար հակասող մեկնաբանություններ:

Մասնավորապես, թիվ ՍնԴ/0453/04/20 սնանկության գործով ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանն ամրագրել է, որ սնանկության դատարանը սնանկության վարույթի ընթացքում անցում է կատարել սնանկ ճանաչելու հարցի լուծման պարզեցված ընթացակարգին այն դեպքում, երբ պարտապանի նկատմամբ հայտարարված հետախուզման վարույթի ավարտից հետո դատական ծանուցագիրը բացակայող պարտապանին նրա վերջին հայտնի հասցեի վարչական շրջանի ղեկավարին ուղարկելու, նաև ՀՀ հրապարակային ծանուցումների պաշտոնական ինտերնետային կայքում տեղադրելու դատավարական գործողություններ դատարանը չի իրականացրել, որպիսի պայմաններում բողոք բերած անձը զրկված է եղել դատարանում իր դատավարա-

²² ՀՀՊՏ 2017/44 (1319)1, 14.07.17:

կան իրավունքներից օգտվելու, սնանկության վարույթում իրեն վերապահված իրավունքներն իրացնելու հնարավորությունից:

ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը թիվ ՍնԴ/1883/04/20 սնանկության գործով կայացված որոշմամբ սնանկության դատարանի գործողությունները դիտարկել է իրավաչափ և բավարար արձանագրելով, որ բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթի դեպքում օրենսդիրը սահմանել է պարտապանի ծանուցումն ապահովելու հատուկ կանոն, որի արդյունքում գործում է իրավական ֆիկցիա, ըստ որի՝ կողմը դատարանի կողմից կատարված գործողությունների արդյունքում համարվում է ծանուցված՝ անկախ ֆիզիկապես ծանուցագիրը ստանալու հանգամանքից:

Վերաքննիչ դատարանը, միաժամանակ, անդրադառնալով թիվ ՍնԴ/0453/04/20 սնանկության գործով որոշմանը, նշել է, որ դրանք իրավական փաստարկներ են, որոնք Վերաքննիչ դատարանը պետք է հաշվի առնի, սակայն օրենքի միատեսակ կիրառության առաքելությունը Վերաքննիչ դատարանինը չէ:

Այսպիսով, կարող ենք եզրակացնել, որ իրավակիրառ պրակտիկայում շարունակում է բաց մնալ պարտապանին բացակայող պարտապան ճանաչելու պահի որոշման հարցի շուրջ միասնական մոտեցումը, ինչն, անշուշտ, բացասաբար է անդրադառնում սնանկության վարույթի արդյունավետության և այդ վարույթի մասնակիցների իրավունքների պաշտպանության վրա:

Բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթը, լինելով սնանկության պարզեցված ընթացակարգ, այնուամենայնիվ ենթարկվում է այն ընդհանուր օրինաչափություններին, որոնք դրված են սնանկության ինստիտուտի, ինչպես նաև քաղաքացիադատավարական ընթացակարգերի հիմքում:

Ամփոփելով տեսական գրականության մեջ առկա մոտեցումները, ինչպես նաև ձևավորված իրավակիրառ պրակտիկան՝ գտնում ենք, որ բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթը կարգավորող գործիքակազմի կիրառման հիմքում պետք է դրվեն հետևյալ օրինաչափությունները և պայմանները.

- Բացակայող պարտապանի սնանկության պարզեցված վարույթը օրգանական կապի մեջ է գտնվում սնանկության ինստիտուտի նպատակների հետ, և դրա ընթացակարգերը չեն կարող մեկնաբանվել և կիրառվել այդ նպատակներին հակասող բովանդակությամբ:

- Բացակայող պարտապանի սնանկության վարույթը կարգավորող նորմերը պետք է կիրառվեն և մեկնաբանվեն արդար դատաքննության իրավունքի և դրա բաղադրատարր հանդիսացող պատշաճ ծանուցման, մրցակցության և իրավահավասարության սկզբունքների ապահովման անհրաժեշտության հաշվառմամբ:

- ՔԴՕ 103-րդ հոդվածի 1-ին մասի դիսպոզիցիայում թվարկված

բոլոր պայմանները, հատկապես, պարտապանի կամ վերջինիս ղեկավարի բնականության կամ գտնվելու վայրը բացահայտելու անհնարինության պայմանն ապահովելու համար սնանկության դատարանը պետք է ձեռնարկի պատշաճ ծանուցման բոլոր հնարավոր միջոցները:

- Պարզեցված վարույթի անցնելուց հետո մինչև վճռահատության փուլը ցանկացած պահի պարտապանի բնականության կամ գտնվելու վայրի մասին տեղեկություններ ստանալու դեպքում պետք է ապահովի պարտապանի ծանուցումը:

АРСЕН ОВАНИСЯН – *Некоторые проблемы, касающиеся производства по банкротству отсутствующего должника.* – В данной статье рассматриваются теоретические и практические проблемы производства по банкротству отсутствующего должника, в частности: определение субъектного круга, признаков юридического лица фактически прекратившего свою деятельность, момента признания должника отсутствующим, а также обсуждается правоприменительная практика относительно указанного вопроса.

Автор, в частности, рассмотрел и выявил признаки юридического лица фактически прекратившего свою деятельность, теоретические и практические проблемы определения момента признания должника отсутствующим должником в контексте права на справедливое судебное разбирательство и целей института несостоятельности (банкротства), а также сформированную правоприменительную практику относительно данного вопроса.

Ключевые слова: *банкротство, отсутствующий должник, юридическое лицо фактически прекратившее свою деятельность, суд, уведомление*

ARSEN HOVHANNISYAN – *Some Issues Concerning the Bankruptcy Proceedings of the Absent Debtor.* – This article discusses theoretical and practical issues related to the underlying preconditions necessary for initiating the bankruptcy proceedings against an absent debtor, in particular, the subjective frame, the characteristics of the legal entity having effectively terminated its activities, the moment of a decision on recognizing the debtor as an absent debtor, as well as existing legal practice on this issue.

The author, in particular, discussed the characteristics of the legal entity having effectively terminated its activities, the theoretical and practical issues related to the decision to consider the debtor absent in the context of the right to fair trial and the goals of the bankruptcy, as well as the applicable legal practice.

Key words: *bankruptcy, absent debtor, legal entity having effectively terminated its activities, court, notice*